

УДК 7.011:377.36

ЛИНОВИЦЬКА Анастасія Олександрівна,
аспірантка кафедри педагогіки вищої школи та
освітнього менеджменту,
Черкаський національний університет імені Богдана
Хмельницького
e-mail: anastaysh@mail.ru

ТВОРЧО-РОЗВИВАЛЬНА ЗНАЧУЩІСТЬ ВИВЧЕННЯ ПРОФЕСІЙНО-ОРІЄНТОВАНИХ ДИСЦИПЛІН МАЙБУТНІМИ ФАХІВЦЯМИ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

На основі аналізу художньо-педагогічної літератури та педагогічного досвіду у статті доведено творчо-розвивальну значущість вивчення професійно-орієнтованих дисциплін майбутніми митцями у вищому навчальному закладі. Розглядаються основні положення, принципи навчальних дисциплін – кольорознавства, композиції, рисунку, живопису на задах яких формується художньо-естетичний смак студентів та професійна свідомість.

Ключові слова: *творчо-розвивальна значущість; професійно-орієнтовані дисципліни; художньо-естетичний смак; майбутні фахівці образотворчого мистецтва.*

Постановка проблеми. Особлива роль у суспільстві відводиться діячам мистецтва – представникам естетичної культури країни, носіям освіченості, духовності, високої моралі, смаку. Твори митців стають цінним надбанням нації: своєрідною пам'яткою людства, інтегрованим художнім осмисленням сучасності, художньо-образною моделлю майбутнього. Підкреслюючи духовне, виховне, практичне значення мистецтва у розвитку суспільства, вважаємо художню діяльність митців прерогативою у формуванні свідомості нації, становленні української державності, інтеграції в європейське і світове співтовариство.

Тому соціальною місією мистецької професійної освіти має стати не тільки підготовка фахівців, здатних виконувати завдання освітньо-кваліфікаційної характеристики, й формування культурно-естетичної особистості з розвиненим почуттям прекрасного, здатної розуміти цінності світового й народного мистецтва, володіти знаннями та інформацією з метою постійного підвищення рівня своєї професійної підготовки, спроможної творити, сприймати, переживати істинні духовні цінності згідно із суспільною системою цінностей.

Мета статті – доведення творчо-розвивальної значущості вивчення професійно-орієнтованих дисциплін майбутніми фахівцями образотворчого мистецтва.

Виклад основного матеріалу. Метою професійного навчання майбутніх митців є формування гармонійної особистості з глибоким розумінням культури і мистецтва та

усталеними основами світобачення, яка володіє певним рівнем професійної свідомості та художньо-естетичним смаком у творчій самореалізації.

Важливе місце у цьому завданні відіграє оволодіння майбутніми фахівцями образотворчого мистецтва професійно-орієнтованими дисциплінами: «Кольорознавством» (I рік навчання), «Композицією» (I–II роки навчання), «Рисунком» (I–IV роки навчання), «Живописом» (I–IV роки навчання).

Розвивальну значущість образотворчого мистецтва у розвитку особистості неодноразово доводять художники В. Бродський, М. Врубель, Д. Кардовський, Н. Кримов, І. Репін, В. Савінський, В. Серов, В. Суріков, П. Чистяков та художники-педагоги Н. Волков, С. Коновець, Н. Маслов, Н. Неменський, Р. Ростовцев, А. Терентьев, А. Унковський, Е. Шорохов.

Важливість образотворчої діяльності у формуванні різнобічно розвиненої особистості відзначає Я. А. Коменський. Заняття образотворчим мистецтвом дозволяють розвивати почуття прекрасного, вчать «помічати правильності й стрункості в предметах», тобто формують потребу насолоджуватися творами мистецтва і красою природи [1, с. 32].

На підставі методів аналізу літератури та педагогічного досвіду доведемо виховну роль образотворчих дисциплін.

Кольорознавство – наука про колір як самостійна галузь відносно молода. Але питання кольору здавна привертало увагу видатних художників і теоретиків минулого: Леона Баттіста Альберті (теоретичний трактат «Про живопис»), Джорджо Вазарі («Діалоги про живопис»), Леонардо да Вінчі («Трактат про живопис»), Джанпаоло Ломаццо («Трактат про мистецтво живопису», «Ідея храму живопису»), Ченніно Ченніні («Книга про мистецтво або трактат про живопис») та ін.

Нині вивчення кольору в мистецьких вищих навчальних закладах розвивається в трьох основних напрямках, зокрема: кольорознавство як наука про фізику кольору – його систематизація й комбінування; живопис, що вивчає колір навколишнього середовища з отриманням колористичних навичок роботи на площині; об'ємно-просторова композиція, де кольору відводиться формотворча роль у творі.

Навчальна дисципліна «Кольорознавство» забезпечує майбутніх митців арсеналом теоретичного знання про образотворчі функції кольору. Важливим є навчання студентів психологічно розуміти особливості сприйняття кольору, умінню бачити і розрізняти нюанси відтінків різних кольорів, відчувати колір, гармонійно сполучати кольори, вміти будувати колористично цільно об'єкти зображення. Під час розв'язання індивідуально-творчих навчальних завдань здобуті теоретичні знання, практичні уміння й навички у галузі кольорознавства стають ефективним засобом досягнення колористичної гармонії у художньо-естетичному самовираженні майбутніх фахівців.

«Кольорознавство» не дає готових рецептів творчих прийомів, але пояснює споглядалні у природі явища, взаємозв'язані з кольором, і тим самим допомагає студентам у роботі над створенням штучного колірною середовища людини.

Важливим педагогічним завданням у розвитку художньо-естетичного смаку є залучення студентства до культури кольору, оскільки нині особистість виховується на телевізійній культурі, на комп'ютерній грі, де превалюють неонові кольори, що веде до примітивного розуміння значення кольору взагалі. Для сучасної цивілізованої людини головним у кольоросприйнятті є задоволення не біологічних, а соціальних потреб, які визначають ступінь її прилученості до надбань світової колористичної культури, рівень розвитку естетичного ставлення до явищ і духовного осягнення сутності культури. З названих причин доцільним і необхідним є формування у майбутніх митців культури кольору шляхом виконання системіпрактичних завдань з метою вироблення умінь ураховувати у творчій діяльності всі аспекти емоційної дії кольору на глядача.

Відсутність прикладних знань призводить до зайвого перенасичення, порою «галасливості», строкатості, або, навпаки, брудноти кольору, що руйнує цілісність композиції або художнього образу у творі. Високим показником вивчення дисципліни

«Кольорознавство» є уміння студентами створювати різноманітні емоційні образи, використовуючи різні можливості впливу кольору на людину. Дж. Г. Гессі стверджує: «Велика важливість кольору полягає у факті, що він може впливати на найрізноманітніші аспекти людини – фізичний, емоційний, розумовий і духовний, і це допомагає досягти гармонії, яка містить у собі цілковите здоров'я» [2, с. 59]. Визнання ролі кольору в розумовому і духовному розвитку особистості дає підстави вважати його важливим чинником у професійній діяльності майбутніх митців.

Знання історії розвитку відчуття кольору (здатність ока розрізняти колірні тони) і сприйняття кольору (можливість сприймати всерізноманіття кольорів), теорії кольору, символіки й емоційної дії, набуття практичних навичок і умінь розробки і відтворення колірних гармоній є важливим завданням у навчанні майбутніх митців образотворчого мистецтва.

Наступною важливою дисципліною професійного навчання майбутніх фахівців образотворчого мистецтва є «Композиція».

Поняття «композиція» вживається у декількох трактуваннях: по-перше, у мистецтвознавстві композицію розуміють як творчий процес (компонування – складання, співставлення, співвідношення, з'єднання частин в єдине ціле), не залежно від виду і жанру мистецтва; по-друге, називають твором мистецтва, тобто результатом творчої праці; по-третє, науку, теорію творчості; по-четверте, навчальний предмет для студентів мистецьких закладів освіти.

Композиція як навчальний предмет взаємозв'язує усі засоби образотворчого мистецтва і є «найзмістовнішим компонентом художньої форми», що надає задуманому твору єдність і цілісність, підпорядковуючи елементи один одному і цілому [3]. У розвитку художньо-естетичного смаку майбутніх фахівців образотворчого мистецтва композиції надається роль організуючого початку всієї художньої діяльності. «Грамотна» композиція являє собою основу, конструкцію художнього твору та сприяє повному образно-пластичному, графічному, живописному, декоративному або глибинно-просторовому вираженню змісту твору.

У теоретичній частині дисципліни «Композиція» роз'яснюються природа композиції, її фізична основа й зв'язок з особливостями сприйняття людиною об'єктивної дійсності, викладаються основні принципи композиції, засоби гармонізації форми за допомогою яких реалізуються композиційні принципи. Композиція забезпечує логічне та естетичне розташування частин з яких складається одне ціле, надаючи ясність й стрункість формі та роблячи зрозумілим зміст. Логіка будови та краса, гармонія у співвідношеннях частин цілого притаманна не тільки творінням митців, а й простежується в природних формах (будові рослин, тварин, в будові всесвіту).

Практична частина дисципліни «Композиція» присвячена оволодінню такими знанням та навичкам як: законами гармонійності – рівноваги, супідрядності, домірності, повтору цілого у його частинах, єдності; художніми прийомами – контрасту-нюансу, симетрії-асиметрії, стилізації, трансформації та засобами – форми, кольору, фактури, ритму, модулю, пропорції, пластики втілення образу твору. Оволодіваючи такою сукупністю практичних знань і навичок студент стає вільним у реалізації будь-яких творчих ідей, задумів та фантазій.

Закони композиції склалися у процесі художнього осмислення людиною дійсності й відображають об'єктивні закони природи, а також закони суспільного розвитку. Композиція в образотворчому мистецтві передбачає застосування прийомів поєднання, з'єднання, складання частин у ціле під час побудови художнього твору відповідно до сутності його теми, ідеї, призначення, характеру, змісту.

Вивчення композиції тісно зв'язане з вивченням історії мистецтва. Аналіз композиційних будов, схем творів майстрів історичних епох збагачує композиційними якостями уяву майбутніх фахівців образотворчого мистецтва, дає можливість творчо й критично осмислити все те, що вже досягнуто в галузі композиції. Якщо студент не володіє

основними закономірностями композиції зібраних світовою історією мистецтв, він не зможе при роботі над сюжетом твору, навіть, переконливо передати рух фігур – ходьби, бігу, нахилу. Є. Шорохов композицію ототожнює зі словом «твір» і називає необхідні аспекти для його створення: для того щоб зобразити життя, показати в ньому типове й характерне, необхідно весь час споглядати, відбираючи головне, найбільш важливе для художнього зображення задуманого [4, с. 85].

Навчальна дисципліна «Композиція» виробляє у майбутніх митців здатність до спрямованого ідейно-художнього споглядання дійсності, до творчого добору життєвих вражень, що і є головним спонукальним мотивом для написання твору. І як зазначає І. М. Крамський: «Композиції... не можна навчитись доти, доки художник не навчиться спостерігати помічати цікаве й важливе».

Ми погоджуємось з думкою С. Гавриляченко, що студент за час навчальної практики повинен пережити якомога більше композиційних схем та завдань, познайомитися з лаконізмом класики і динамікою барокової композиції, щоб не тільки знайти себе, а й бути вільним у виборі композиції [5, с. 11].

Узагальнюючи вищезазначене, вважаємо що під час вивчення дисципліни «Композиція» студенти набувають умінь виражати різні емоційні стани у творах мистецтва, досягають цілісності, промовистості й гармонії в образотворенні; набувають розуміння, як, використовуючи знання з композиції у роботі над твором мистецтва отримати необхідний результат, тим самим захоплювати й утримувати увагу глядача. Знання законів композиції дає як свободу самовираження, так і здатність розуміти і аналізувати твори мистецтва.

Вдосконалення художніх навичок майбутніх фахівців образотворчого мистецтва відбувається і під час вивчення дисципліни «Рисунок».

Рисунок як вид графіки займає фундаментальне місце серед усіх видів образотворчого мистецтва. Рисунок є допоміжним або попереднім етапом у створенні живописних, графічних, скульптурних, декоративних та архітектурних форм, або може бути самостійним графічним твором, як засіб пізнання і вивчення дійсності.

Основне завдання «Рисунка» як навчальної дисципліни – побудова форми зображуваного об'єкта на площині графічними засобами на основі візуального сприйняття. Заняття рисунком сприяють удосконаленню відчуття пропорцій, умінню цілісно бачити натуру, оцінювати її особливості, виховують художній смак, формують образне бачення і розуміння дійсності, дають навички виразного трактування пластичної краси форми [6, с. 69].

На перших роках навчання студенти прагнуть швидше перейти до творчості, безвільні в оволодінні знаннями та навичками з анатомічного та конструктивно-лінійного рисунку, а коли бачать, що успіху немає, то беруться за техніку – і за живопис, і за гравюру, і за мозаїку. Майбутній митець змішує поняття «мистецтво» з «матеріалом», шукає манеру, техніку та способи обробки, надає перевагу механічному умінню та вважає, що подолання труднощів у рисунку можливе за рахунок прийомів. Тому вкрай важливо майбутнім митцям дати розуміння що гармонія та художня виразність зображуваного об'єкту акумулюється у правдивому зображенні на підґрунті академічних знань композиційної організації площини (простору), виявлення об'ємно-просторової структури форми, образної організації композиційного рішення.

Навчання майбутніх митців рисунку сприяє розвитку їхнього окоміру, твердості й точності руки, що досягається рисуванням з натури навколишньої дійсності – геометричних фігур, предметів побуту, гіпсових голів і фігур, портретів людей, архітектурних мотивів, пейзажів. У результаті виробляється повне підпорядкування ока руці, що становить основу академічного рисунку, «око слідує за тренованою рукою, що рисує предмети майже на пам'ять і не звиклою підкорятися зоровим враженням» [7].

Рисування з натури сприяє розвитку художніх здібностей студентів через глибоке і всебічне пізнання законів творчості – спостереження натури, дотик і вимірювання. Навіть,

якщо перші контури у рисунках студентів не досконалі, то розвивальна значущість їх буде більша, ніж рисунок імітації, тобто з готових аналогів.

У процесі виконання рисунку вдосконалюються розумові операції, тому що такий вид діяльності потребує від студента вміння розв'язувати конкретне художнє завдання й знаходити нові способи його розв'язання. Майбутній митець оволодіває комплексом методів виконання рисунку: методом схематизації (зображення об'єкта в узагальнених рисах), методом конструктивно-просторового аналізу (вивчення конструктивної будови предмета й осмислення його положення у просторі з метою подолання площинного зображення плям і ліній на папері), методом порівнянь (зіставлення природи з власним рисунком, з іншими предметами, аналіз їх складових), методом образного аналізу (виявлення суттєвих типових рис і явищ навколишньої дійсності) та образного узагальнення (процес образного мислення над виділенням загального, головного, суттєвого у творі).

Образотворча грамотність студента в рисунку формується як із знань законів, правил і понять будови об'єктів зображення, так і умінь поєднувати логічний матеріал з чуттєвим досвідом. Професійне оволодіння мовою мистецтва рисунку відбувається за рахунок застосування різноманітних матеріалів, вивчення властивостей і засобів різноманітного їх використання.

Працюючи над рисунком, майбутнім митцям слід усвідомлювати, що графіка це передусім танок лінії, підпорядкованої ритму й силі натиску олівця, вугілля, пензля, а лінія є важливою складовою загальної композиції. У графіці зосереджено зміст твору, а характер лінії розкриває внутрішню красу твору на відміну від живопису, де колір відповідає за зовнішню форму. Невипадково художники називають рисунок роздумом з олівцем у руках, потаємною бесідою митця з природою. «Рисувати – значить міркувати» стверджує П. Чистяков.

Розкриємо творчо-розвивальну значущість наступної початкової дисципліни «Живопису».

Живопис – вид образотворчого мистецтва, щопередбачає відтворення видимої реальності або створення візуальних образів за допомогою фарб. Оволодіння майбутніми митцями навчальної дисципліни «Живопис» це передусім – набуття живописних умінь. У словнику С. І. Ожегова тлумачиться так: «Живописний – гарний, гідний пензля художника» або «яскравий, образний, виразний» [8], тобто студент під час навчання досягає таких «експресивних якостей, що дозволяють живо зобразити життя або виразити своє враження» [9, с. 65].

Під час навчання майбутні митці вивчають технологію живопису, досліджують живописно-технічні властивості матеріалів, способи підготовки та особливості їх раціонального застосування, оволодівають прийомами роботи з акварельними, олійними, акриловими фарбами, вчать, як працювати з кольором і тоном, відтворювати об'єм і простір на основі знань теорії кольору, досягати цілісності зображення та інше.

Майбутньому митцю слід усвідомити, що живопис – це перш за все царина кольору, кольорової гами, колір передає зовнішню красу твору. Колір разом з лінією визначають ритм у творі за рахунок сили натиску пензля, тонкості або пастозності мазка. Мистецтво живопису полягає в тому, щоб передавати зовнішній вид предметів – засіб, мова, якою користуються митці, щоб виразити свою думку.

У тривалій і наполегливій роботі з природи майбутній митець набуває справжнього відчуття природи, гармонії фарб, краси колориту й картини стають змістовними, переконливими, наповненими глибоким емоційним почуттям. Багаторічне заняття живописом сприяє еволюції творчості митця – формується своєрідна виразна манера письма (писання), окреслюється образотворчий стиль, формується індивідуальний художньо-естетичний смак.

На думку Б. Ломова, чим глибше студенти розуміють таємниці художніх технік і матеріалів, закони і закономірності образотворчої грамоти, «тим вище знання та навички не тільки в галузі образотворчого мистецтва, тим гостріше буде їхнє бачення і естетичне сприйняття навколишньої дійсності» [10, с. 265].

Оволодіваючи комплексом знань, вмінь, навичок з професійно-орієнтованих дисциплін твори майбутніх фахівців образотворчого мистецтва стають багатшаровими, глибокими, багатогранними.

Висновки. На базі аналізу художньо-педагогічної літератури та педагогічного досвіду обґрунтовано творчо-розвивальну значущість вивчення професійно-орієнтованих дисциплін, доведено, що набуття знань, умінь і навичок з кольорознавства, композиції, рисунку, живопису сприяють розвитку художньо-естетичного смаку майбутніх митців та їх професійному становленню.

Список використаної літератури

1. Коменский Я. А. Мир чувственных вещей в картинках / Я. А. Коменский. – М. : Просвещение, 1976. – 352 с.
2. Birren F. Color Psychology and Color Therapy: a factual study of the influence of color on human life / F. Birren-Secaucus. – N. J. : The Citadel Press, 1961. – p. 302
3. Шорохов Е. В. Методика преподавания композиции на уроках изобразительного искусства в школе: пособие для учителей : 2-е, доп. и перераб. / Е. В. Шорохов – М. : Просвещение, 1977. – 112 с.
4. Шорохов Е. В. Композиция: учеб. пособие для учащихся пед. училищ по спец. № 2003 «Преподавание черчения и рисования» / Е. В. Шорохов, Н. Г. Козлов. – М. : Просвещение, 1978. – 160 с.
5. Гавриляченко С. А. Композиция в учебном рисунке / С. А. Гавриляченко. – М. : СканРус, 2010. – 191 с.
6. Ростовцев Н. Н. Учебный рисунок: учеб. пособ. пед. училищ / Н. Н. Ростовцев. – М. : Просвещение, 1976. – 288 с.
7. Молева Н. М. Педагогическая система Академии художеств XVIII века / Н. М. Молева, Э. М. Белютин. – М. : Искусство, 1956. – 540 с.
8. Ожегов С. И., Шведова Н. Ю. Толковый словарь русского языка: 80 000 слов и фразеологических выражений. – 4-е изд., дополненное. – М. : Азбуковник, 1999. – 944 с.
9. Современный словарь-справочник по искусству / Научный редактор и составитель А. А. Мелик-Пашаев. – М. : Олимп, 1999. – 816 с.
10. Ломов Б. Ф. Формирование графических знаний и умений учащихся / Б. Ф. Ломов. – М. : Наука, 1959. – с. 270.

References

1. Komenskiy, I. A. (1976). *The world of sensate things in pictures*. Moscow: Prosvecheniie. (in Rus.).
2. Birren-Secaucus, F. (1961). *Color Psychology and Color Therapy: a factual study of the influence of color on human life*. N. J.: The Citadel Press.
3. Shorokhov, E. V. (1977). *Methods of teaching composition at fine arts lessons at school: a manual for teachers: 2nd, revised and corrected edition*. Moscow: Education. (in Rus.).
4. Shorokhov, E. V., Kozlov, N. G. (1978). *Composition: a manual for students of pedagogical colleges (speciality № 2003 «Teaching technical drawing and penciling»)*. Moscow: Education. (in Rus.).
5. Gavryliachenko, S. A. (2010). *Composition in the training drawing*. Moscow: SkanRus. (in Rus.).
6. Rostovtsev, N. N. (1976). *Training drawing: a tutorial for pedagogical technical schools*. Moscow: Education. (in Rus.).
7. Moleva, N. M., Belyutyn, E. M. (1956). *Pedagogical system of Academy of Arts XVIII century*. Moscow: Art. (in Rus.).
8. Ozhegov, S. I., Shvedova, N. (1999). *The Explanatory dictionary of Russian language: 80 000 words and phraseological expressions. 4th ed., augmented*. Moscow: Azbukovnik. (in Rus.).
9. Contemporary manual dictionary about art. In A. A. Melik-Pashaiev (Scientific ed. and draftsman). – Moscow: Olimp. (in Rus.).
10. Lomov, B. F. (1959). *Formation of graphic knowledge and skills of students*. Moscow: Science. (in Rus.).

LYNOVYTSKA Anastasiia Oleksandrivna,

postgraduate student of department of Higher School Pedagogy and Educational Management,
Cherkasy National University named after Bohdan Khmelnytskyi
e-mail: anastaysh@mail.ru

CREATIVE AND EDUCATIONAL SIGNIFICANCE OF THE STUDY PROFESSIONALLY-ORIENTED DISCIPLINES TO FUTURE SPECIALISTS OF FINE ARTS

Abstrakt. Introduction. Composition as a school subject which interrelates all the means of fine arts, also is the most substantial component of the art form that provides unity and integrity to the conceived creation, subjecting the elements to each other and the whole. Getting to know the principles, rules, means of

composition student feels free to implementation of any creative ideas and plans. Composition helps future artists to generate the ability to contemplate the reality in directional ideological and artistic way, to the creative choice of life experience, which is the main motivation for painting the work.

Drawing is a supportive and preliminary step in the creation of paintings, graphics, sculpture, decorative and architectural forms, or can be self-contained graphic work, as a means of learning and studying reality. During the study course of Drawing students learn how to build the shape of the depicted object on plane by graphic means on the basis of visual perception. Drawing contributes to improve the sense of proportions, the ability to see nature holistically, to evaluate its features, to form the creative vision and understanding of reality, to give a clear interpretation skills of plastic beauty of form.

Acquiring by future artists a school subject Painting is primarily - acquisition painting skills. Future artists should realize that painting - it is primarily the realm of color, range of colours, color conveys the external beauty of the work. In long-term work with live model artist is getting a real sense of nature, the balance of colours, the beauty of flair and pictures becoming informative, persuasive. Perennial painting classes makes for the evolution of creative work of artist - forming a kind of expressive brushwork (painting), defined graphic style, forming individual artistic and aesthetic taste.

So, acquiring complex of knowledge, know-how, skills from professionally-oriented courses works of future specialists of fine art become layered, deep, multi-faceted. Fine art work makes for conformation the cultural and aesthetic personality with a developed sense of beauty, who is able to understand the value of world folk art, having knowledge and information to the constant improvement of their professional skills, who is able to create, perceive, experience true spiritual values according to the social system of values.

Key words: creative and developmental significance; professionally oriented disciplines; artistic and aesthetic taste; future specialists of fine arts.

*Одержано редакцією 19.01.2017
Прийнято до публікації 21.01.2017*